

بررسی اثر تعدیل کنندگی فاموتیدین بر آثار کلاستوزنیک پرتوهای گاما در سلولهای اریتروسیته مغز استخوان موش با روش آزمون میکرونوکلئی

مریم شهیدی (M.Sc) * حسین مزداران (Ph.D) ** فرهاد سمیعی (M.D) ***

چکیده

سابقه و هدف : تحقیقات قبلی نشان داده اند که سایمتیدین و رانیتیدین اثرات ژنوتوکسیک و کلاستوزنیک پرتوهای گاما را کاهش می دهند. در این تحقیق اثر حفاظت پرتوی داروی فاموتیدین که مانند سایمتیدین و رانیتیدین آنتاگونیست گیرنده H₂ هیستامین می باشد، به روش آزمون میکرونوکلئی در سلولهای مغز استخوان موشهای نر از نژاد Balb/c بررسی گردید.

مواد و روش ها : گروههای مختلف موش ها در معرض دوزهای مختلف این دارو (به تنهایی) قرار گرفتند. به گروههای دیگر دو ساعت قبل از تابش گیری با ۲ Gy اشعه گاما، دوزهای مختلف این دارو به صورت داخل صفاقی تزریق شد. نمونه گیری از مغز استخوان ۲۴ ساعت پس از تابش گیری انجام شد. از سوسپانسیون مغز استخوان به روش استاندارد لام تهیه و با رنگ مای گرانوالد- گیمسا رنگ آمیزی شد. برای هر نمونه ۱۵۰۰ سلول پلی کروماتیک اریتروسیت (PCE) و به ازای آن سلولهای نورموکروماتیک اریتروسیت (NCE) و سلولهای پلی اروماتیک اریتروسیت حاوی میکرونوکلئی (MnPCE) شمارش شدند.

نتایج : نتایج نشان می دهند که تابش اشعه گاما به تنهایی سبب افزایش فراوانی میکرونوکلئی و کاهش نسبت تکثیر سلولی می گردد و تزریق هر یک از دوزهای این دارو قبل از تابش دهی سبب کاهش شدیدی (حدود دو برابر) در فراوانی میکرونوکلئی القاء شده توسط اشعه گاما می گردد (این کاهش وابسته به دوزداروی مصرفی نمی باشد) ولی بر نسبت تکثیر سلولی تأثیری ندارد.

استنتاج : این دارو قادر به کاهش اثرات کلاستوزنیک اشعه گاما می باشد ولی تأثیری بر آثار سیتوتوکسیک اشعه گاما ندارد ($P < 0.01$). مکانیزمی که فاموتیدین توسط آن موجب کاهش اثرات کلاستوزنیک اشعه گاما می شود کاملاً مشخص نیست ، احتمالاً فاموتیدین از طریق جاروب رادیکال هیدروکسیل و دارابودن خواص ضد اکسیداسیون ، اثر حفاظتی خود را اعمال می نماید.

واژه های کلیدی : فاموتیدین ، حفاظت پرتوی ، اشعه گاما ، جاروب رادیکال آزاد ، آزمون

میکرونوکلئی.

* این تحقیق در سال ۷۵-۱۳۷۴ در دانشگاه تربیت مدرس وباحمایت مالی آن دانشگاه طی طرح مصوب شماره ۱۱۳/۳۰-۷۵ انجام پذیرفته است.

* کارشناس ارشد فیزیک پزشکی ، عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ☒ ساری - دانشکده پزشکی

** دکترای رادیوبیولوژی ، عضو هیأت علمی دانشکده پزشکی دانشگاه تربیت مدرس

*** متخصص رادیوتراپی ، عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران

مقدمه

پرتوهای یونساز قادرند به ماکرومولکولهایی که از لحاظ بیولوژیکی حائز اهمیت هستند مانند DNA، آسیب برسانند. اثر برمولکول DNA می‌تواند سلامت نسل را از نظر ژنتیکی و با افزایش فراوانی سرطان در جامعه به مخاطره اندازد (۱). پس از کشف قابلیت حفاظت پرتوی سیستمین در سال ۱۹۴۹ (۲)، تعداد متناهی از ترکیبات از لحاظ دارابودن خواص حفاظت پرتوی مورد آزمایش قرار گرفتند. بعضی از داروهای جدید مانند β -مرکاپتوتایل آمین (MEA)، سیستمین، آمینواتیل ایزوتیواورونیم (AET) و WR-2721 به عنوان مؤثرترین محافظ‌های پرتوی معرفی شدند (۳). WR-2721 که مؤثرترین آنهاست دارای بالاترین فاکتور کاهش دوز (Dose Reduction Factor) برابر با ۲/۷ در مقابل پرتوهای گاما می‌باشد (۴). متأسفانه کاربرد کلینیکی مواد محافظ پرتوی به علت سمیت آنها محدود است. تلاش در جهت تولید و شناسایی مواد محافظ پرتوی که بتوانند حفاظت مناسبی را در دوزهایی که بتوان آنها را براحتی تحمل کرد و همچنین دارای کمترین عوارض جانبی باشند ادامه دارد (۵).

تحقیقات نشان داده‌اند که سایمتیدین در دوز ۱۵mg/kg قادر است از آسیب بافت لمفو هموپوئیتیک در مقابل آسیبهای ناشی از تابش گاما با $DRF > 1/5$ محافظت نماید (۶). همچنین توسط آزمون میکرونوکلئول نشان داده شده است که سایمتیدین قادر به کاهش اثرات کلاستوزنیک ناشی از تابش گاما، پرتوهای نوترون و بنزن، در سلول‌های اریتروسیته مغز استخوان موش می‌باشد (۷، ۸، ۹). اثرات حفاظتی رانیتیدین نیز در مقابل اشعه گاما بررسی گردیده است و نشان داده شده که این دارو قادر به کاهش اثرات سیتوزنتیک اشعه گاما می‌باشد (۱۰).

این تحقیق به منظور بررسی اثر داروی فاموتیدین که مانند سایمتیدین و رانیتیدین آنتاگونیست گیرنده H_2 هیستامین می‌باشد، در کاهش آثار کلاستوزنیک و سیتوتوکسیک ناشی از تابش گاما، به روش آزمون میکرونوکلئول انجام شد.

فاموتیدین به منظور درمان زخم‌های گوارشی و درمان حالات مرضی ترشح بیش از حد اسید معده مورد استفاده دارد (۱۱). مقدار مصرف فاموتیدین ۲۰mg دو بار در روز یا ۴۰mg به هنگام خواب می‌باشد. مطالعات هیچ گونه اثر سرطان‌زایی برای فاموتیدین نشان نداده‌اند. در مطالعات آزمایشگاهی بر روی موش توسط آزمون میکرونوکلئول و آزمون کروموزومی عوارض موتاژن بودن برای فاموتیدین مشاهده نشده است (۱۱).

آزمون میکرونوکلئول توسط اشمید و همکارانش (Schmid et al.) توسعه و تکامل یافت. این آزمون به عنوان روشی مطمئن و کارآمد در بررسی آثار موتاژنیک مواد شیمیایی و عوامل مختلف فیزیکی مورد استفاده قرار می‌گیرد (۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵).

مواد و روش‌ها

موش‌های نر از نژاد Balb/c با سن چهار هفته از انستیتو رازی کرج خریداری شدند. موش‌ها به مدت ۲ هفته در حیوانخانه دانشگاه تربیت مدرس در قفس‌های مخصوص با جیره غذایی استاندارد تغذیه شدند. در تمامی مراحل تحقیق از موشهای با سن شش هفته استفاده شد.

حیوانات مورد بررسی در این تحقیق به ۵ گروه عمده تقسیم شدند:
الف- گروه کنترل
ب- گروه حلال که فقط تحت تزریق نرمال سالین قرار گرفتند؛

گروههای سه تایی در جعبه نگهدارنده مقوایی قرار داده شدند و تحت تابش ۲Gy اشعه گاما قرار گرفتند. فاصله منبع تا موش ها ۸۵cm و دوز ریت دستگاه ۹۵/۱۹cGy/min بود.

نمونه گیری از موش های تابش دیده ۲۴ ساعت پس از تابش گیری و از موش هایی که فقط مورد تزریق دارو قرار گرفته بودند ۲۴ ساعت پس از تزریق دارو انجام شد. در این عمل موش ها از طریق جابجایی مهره گردنی (قطع نخاع) کشته شدند. مغز استخوان فمور با فشار سرم جنین گوساله (انگلستان، Gibco) خارج گردید و سوسپانسیون سلولی تهیه شد. لوله محتوی سوسپانسیون به مدت ۶ دقیقه و با سرعت ۱۰۰۰ دور در دقیقه سانتریفوژ شد. پس از سانتریفوژ، سرم موجود در بالای لوله دور ریخته شد و سلولهای رسوب کرده، در باقیمانده سرم حل گردید و یک قطره از این محلول بر روی هر یک از لامها چکانده شد و گستره لام تهیه گردید. لامها به مدت ۲۴ ساعت در دمای اتاق در مجاورت هوای معمولی قرار گرفتند تا کاملاً فیکس و آماده رنگ آمیزی شوند. رنگ آمیزی با استفاده از رنگ مای گرانوالد گیمسا (آلمان Merck) انجام شد. با این رنگ آمیزی سلولهای اریتروسیت پلی کروماتیک (PCEs) به رنگ آبی - بنفش و سلولهای اریتروسیت نورموکروماتیک (NCEs) به رنگ زرد - نارنجی در می آیند.

برای شمارش سلولها از میکروسکوپ با عدسی شیئی ۱۰۰ برابر استفاده شد. برای هر حیوان ۱۵۰۰ سلول PCE و به ازای آن سلولهای NCE و سلولهای PCE حاوی میکرونوکلی (MnPCes) به دقت مورد شمارش واقع شدند. به منظور بررسی اثر سمی بودن (سیتوتوکسیک) بر سلول های مغز استخوان، نسبت PCEs/PCEs+NCEs به ازای ۱۵۰۰ سلول PCE تعیین شد. متغیرهایی که در این تحقیق تحت بررسی آماری قرار گرفتند عبارت بودند از سلولهای MnPCes و نسبت PCEs/PCEs+NCEs.

ج - گروه اشعه گاما که ابتدا مورد تزریق نرمال سالین قرار گرفته و پس از ۲ ساعت تحت تابش ۲Gy اشعه گاما قرار گرفتند؛

د - گروه فاموتیدین که فقط مورد تزریق دوزهای مختلف فاموتیدین قرار گرفتند؛

ه - گروه فاموتیدین توأم با تابش اشعه گاما که ابتدا مورد تزریق دوزهای مختلف فاموتیدین قرار گرفته و ۲ ساعت پس از آن تحت تابش ۲Gy اشعه گاما قرار گرفتند؛

پودر داروی فاموتیدین (هند، Globe Organics Limited) از طریق شرکت دارویی کیمیدارو تهیه گردید. دوزهای ۰/۶۲۵، ۱/۲۵، ۲/۵، ۵، ۱۰ و ۲۰ میلی گرم به ازای هر کیلوگرم وزن بدن از فاموتیدین توسط حل کردن مقادیر متفاوت پودر این دارو در نرمال سالین تهیه و به موش ها به طریق داخل صفاقی تزریق شد. دوزهای انتخاب شده بر مبنای مضاربی از دوزهای مورد استفاده در درمان زخم های گوارشی بود.

جهت تهیه شکل دارویی فاموتیدین، با توجه به حلالیت داروی فوق که در محدوده very slightly soluble (۱ قسمت در ۱۰۰۰-۱۰۰۰۰ قسمت حلال) می باشد، تنها تهیه حداکثر غلظت $1.1365 \frac{mg}{ml}$ (مناسب برای دوز 10 mg/kg به میزان ۰/۲ سی سی برای میانگین وزنی موش های ۲۲/۳۳ گرمی) امکان پذیر بود. لازم به توضیح است که با توجه به حلالیت پائین دارو و عدم امکان تهیه شکل تزریقی مناسب، برای دوز 20 mg/kg از دوز 10 mg/kg با حجم دو برابر (۰/۴ سی سی) استفاده گردید. جهت افزایش سرعت حلالیت از بالا بردن دما تا ۳۷ °C (دمای مطمئن بدون تخریب دارو) استفاده گردید.

جهت تابش دهی موشها با پرتوهای گاما، از یکی از دستگاههای کبالت ۶۰ موجود در بخش رادیوتراپی بیمارستان امام خمینی تهران استفاده شد. موش ها در

بر فراوانی MnPCEs و نیز نسبت PCEs/PCEs+NCEs تأثیری نداشته‌اند، همچنین بین گروههایی که دوزهای مختلف را دریافت نموده‌اند نیز در متغیرهای مذکور اختلاف معنی‌داری وجود ندارد.

بنابراین در این تحقیق دوزهای انتخابی از این دارو، به تنهایی فاقد اثرات کلاستوژنیک و سیتوتوکسیک می‌باشد.

۲- بررسی تأثیر دوزهای متفاوت فاموتیدین بر آثار اشعه گاما :
 نتایج مربوط به ۲Gy تابش دهی با اشعه گاما و تأثیر تزریق دوزهای مختلف دارو دو ساعت قبل از تابش دهی،

برای نشان دادن وجود اختلاف معنی‌دار بین گروههای مورد نظر از آنالیز واریانس یکطرفه و برای نشان دادن این که کدام یک از گروهها در سطح ۰/۰۵ و ۰/۰۱ با یکدیگر اختلاف معنی‌دار دارند از آزمون LSD استفاده شد.

نتایج

۱- بررسی اثر دوزهای مختلف فاموتیدین :
 نتایج تزریق دوزهای مختلف فاموتیدین در فراوانی میکرونوکلئلی و نیز نسبت تکثیر سلولی در جدول ۱ آمده است. بررسی‌های آماری و نتایج نشان می‌دهند دوزهای مختلف فاموتیدین در مقایسه با گروه کنترل،

جدول شماره ۱: نتایج تأثیر دوزهای متفاوت فاموتیدین در حضور یا عدم حضور اشعه گاما

PCEs/PCEs+NCEs - x ± SD	MnPCEs/150PCEs -x ± SD	گروه
۰/۴۱ ± ۰/۰۳	۵/۰۰ ± ۱/۵۳	کنترل
۰/۴۳ ± ۰/۰۵	۵/۰۰ ± ۰/۹۹	حلال
۰/۳۷ ± ۰/۰۶	۲/۶۷ ± ۰/۳۳	۰ / ۶۲۵ FT *
۰/۴۸ ± ۰/۰۴	۳/۰۰ ± ۰/۵۸	۱ / ۲۵ FT
۰/۳۷ ± ۰/۰۲	۳/۳۳ ± ۱/۴۵	۲ / ۵ FT
۰/۵۴ ± ۰/۰۵	۱/۶۷ ± ۰/۳۳	۵ FT
۰/۴۹ ± ۰/۰۳	۳/۶۷ ± ۰/۳۳	۱۰ FT
۰/۴۹ ± ۰/۰۳	۴/۰۰ ± ۰/۸	۲۰ FT
۰/۲۵ ± ۰/۰۳	۱۰۶/۴ ± ۱۱/۱۶	گاما (۲Gy) **
۰/۲۴ ± ۰/۰۵	۴۷/۶۷ ± ۷/۱۳	گاما + ۰ / ۶۲۵ FT
۰/۱۸ ± ۰/۰۱	۶۰/۶۷ ± ۹/۶۱	گاما + ۱ / ۲۵ FT
۰/۲۸ ± ۰/۰۵	۵۸/۶۷ ± ۴/۶۳	گاما + ۲ / ۵ FT
۰/۲۳ ± ۰/۰۲	۴۳/۶۷ ± ۲/۳۳	گاما + ۵ FT
۰/۱۹ ± ۰/۰۲	۴۵/۰۰ ± ۱/۵۳	گاما + ۱۰ FT
۰/۱۴ ± ۰/۰۱	۴۵/۳۳ ± ۷/۳۱	گاما + ۲۰ FT

*دوز فاموتیدین بر مبنای mg/kg می‌باشد و FT نمایانگر داروی فاموتیدین می‌باشد.
 **جهت حذف اثرات استرس‌زایی تزریق و تداخل آن در پاسخ با تابش اشعه، تابش دهی ۲ ساعت پس از تزریق ۰/۲ میلی لیتر نرمال سالین به عنوان بلانک صورت پذیرفت.

نتایج بالا نشان می دهند که تزریق دوزهای مختلف این دارو قادر به کاهش فراوانی MnPCEs القاء شده توسط اشعه گاما شده است و این کاهش وابسته به دوز داروی دریافتی قبل از تابش دهی نمی باشد.

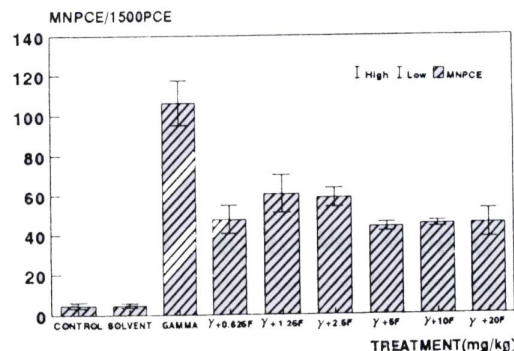
از لحاظ نسبت PCEs/PCEs+NCEs بررسی های آماری در سطح $P < 0.01$ نشان می دهد که الف- گروه کنترل و اشعه گاما اختلاف معنی دار دارند. ب- بین گروه کنترل و هر یک از گروههایی که دوزهای مختلف از این دارو را قبل از تابش گیری دریافت نموده بودند اختلاف معنی دار وجود دارد. ج- بین گروه اشعه گاما و هر یک از گروههای دارویی توأم با اشعه گاما اختلاف معنی دار وجود ندارد.

نتایج بالا نشان می دهند که تزریق دوزهای مختلف این دارو قادر به افزایش نسبت تکثیر سلولی که در اثر تابش گاما کاهش یافته بود، نشده است.

بحث

آزمون میکرونوکلئتی یک روش جایگزین مطمئن برای ارزیابی اثرات کلاستوزنیک عوامل فیزیکی و شیمیایی است (۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵). چنانچه در جدول شماره ۱ و نمودار شماره ۱ نشان داده شده است اشعه گاما به طور مؤثری فراوانی سلول های پلی کروماتیک اریتروسیت حاوی میکرونوکلئتی (MnPCEs) را افزایش داده است. تابش گیری از پرتوهای یون ساز موجب ایجاد آسیب هایی در ماکرومولکول های سلول از جمله DNA می شود. بیش از ۳۰ درصد اثر پرتوهای ایکس و گاما بر مولکول DNA به طور مستقیم حدود ۷۰ درصد اثر ناشی از عمل غیرمستقیم است (۱۶، ۱۷). در اثر برخورد فوتونها به مولکول های آب درون سلولی، انواع گوناگونی از مولکول های فعال از جمله رادیکال های یونی و رادیکال های آزاد تولید می شوند. از این بین به ویژه رادیکال آزاد هیدروکسیل ($OH^\bullet$) موجب بیشترین اثر بیولوژیکی بر DNA می گردد (۱۷، ۱۸، ۱۹). مشخص شده

در مقایسه با گروه کنترل و اشعه گاما در جدول ۱ و نمودار ۱ نشان داده شده است.

نمودار شماره ۱: تغییرات فراوانی MnPCEs در گروههای کنترل، اشعه گاما و گروههایی که دوزهای مختلف فاموتیدین را قبل از تابش دهی دریافت نموده اند.

همچنان که در جدول ۱ و نمودار ۱ مشاهده می شود، اشعه گاما فراوانی MnPCEs را نسبت به گروه کنترل شدیداً افزایش داده است. تزریق هر یک از دوزهای فاموتیدین قبل از تابش دهی، فراوانی MnPCEs را نسبت به گروهی که فقط تحت تابش اشعه گاما قرار داشتند کاهش داده و تقریباً به نصف رسانده است. بررسی های آماری نیز مطالب بالا را تأیید می کند به نحوی که با $P < 0.01$ از لحاظ فراوانی MnPCEs: الف - بین گروه کنترل و اشعه گاما اختلاف معنی دار وجود دارد. ب- بین گروه کنترل با گروههایی که قبل از تابش دهی هر یک از دوزهای فاموتیدین را دریافت نموده بودند اختلاف معنی دار وجود دارد. ج- گروه اشعه گاما با هر یک از گروههایی که فاموتیدین را قبل از تابش دهی دریافت نموده بودند اختلاف معنی دار دارد. د- بین هر یک از گروههایی که دوزهای مختلف فاموتیدین را قبل از تابش دهی دریافت نموده بودند با یکدیگر اختلاف معنی داری وجود ندارد.

هیستامین را در معده مهار سازند قادرند به عنوان جاروب کننده های بسیار قدرتمند رادیکال هیدروکسیل نیز عمل کنند (۲۲،۲۱). تحقیقات لاپنا و همکارانش (Lapenna et al.) نشان داد که آنتاگونیست های گیرنده H₂ هیستامین جاروب کننده های مؤثری برای OH^o، HOCl، NH₂Cl می باشند (۲۳). ثابت میزان واکنش برای واکنش این داروها با OH^o که سَمی ترین رادیکال اکسیژن محسوب می شود به طور مشخصی بسیار بالاست. این ثابت برای فاموتیدین $10^{-1} \text{ mol}^{-1} \text{ sec}^{-1} \times 1/7$ ، برای سایمتیدین $10^{-1} \text{ mol}^{-1} \text{ sec}^{-1} \times 1/6$ و برای رانیتیدین $10^{-1} \text{ mol}^{-1} \text{ sec}^{-1} \times 7/5$ است در حالی که جاروب کننده های معروف OH^o، مانیتول و آلوپرینول دارای ثابت واکنش $10^{-1} \text{ mol}^{-1} \text{ sec}^{-1} \times 1/5$ می باشند (۲۱). این ثابت برای جاروب کننده فیزیولوژیک OH^o، گلوکز برابر $10^{-1} \text{ mol}^{-1} \text{ sec}^{-1} \times 1$ است (۲۱).

مقایسه این ارقام نشان می دهد که آنتاگونیست های گیرنده H₂ هیستامین به ویژه سایمتیدین و فاموتیدین از قدرت نسبتاً بالاتر در جاروب رادیکال هیدروکسیل (OH^o) برخوردار می باشند.

آچی (Achey) مشاهده کرد که جاروب کننده های رادیکال OH^o مؤثرترین نقش را در حفاظت مولکول DNA ایفا می کنند (۲۴). بنابراین کاهش فراوانی میکرونوکلی در این مطالعه ممکن است ناشی از اثر فاموتیدین در سطح سلولی بوده باشد.

در نتیجه این تحقیق نشان می دهد که اشعه گاما موجب ایجاد میکرونوکلی در سلول های PCE مغز استخوان می شود و فاموتیدین به طور مؤثری تعداد MnPCEs را کاهش می دهد که روند کاهش وابسته به دوز فاموتیدین نیست. مکانیزمی که فاموتیدین اثر کلاستوژنیک پرتوهای گاما را کاهش می دهد مشخص نیست احتمال دارد این اثر از طریق مکانیزم جاروب

است که بخش بزرگی از پارگی های تک رشته ای و دو رشته ای DNA در اثر عمل رادیکال های آزاد هیدروکسیل ایجاد می شوند (۱۹،۱۸،۱۷،۱). از آن جا که پارگی های دو رشته DNA منجر به شکست کروموزومی می شوند (۲۰،۱۹) و همچنین ایجاد میکرونوکلی مبین رخداد شکست ساده کروموزومی است (۱۳)، احتمال دارد که قسمت اعظم میکرونوکلی های ایجاد شده در اثر تابش اشعه، ناشی از ایجاد و عمل رادیکال آزاد هیدروکسیل در اریتروسیت های مغز استخوان باشد.

وقتی دوزهای مختلف فاموتیدین دو ساعت قبل از تابش گیری تزریق شد، فراوانی اریتروسیت های حاوی میکرونوکلی با فاکتور کاهش دوز (DRF) بین ۱/۸ تا ۲/۳ کاهش یافت.

بررسی هایی که با سایمتیدین همراه با اشعه گاما (۷) و نوترون های سریع در دوزهای کم (۸) انجام شد نشان داده که سایمتیدین فراوانی میکرونوکلی ایجاد شده توسط اشعه گاما یا نوترون را در اریتروسیت های مغز استخوان موش با DRF بیش از ۱/۵ برابر کاهش می دهد. در ادامه این بررسی ها گزارش شد که سایمتیدین اثر بنزن را که به احتمال زیاد از طریق ایجاد رادیکال آزاد در سیستم مغز استخوان اثر ژنوتوکسیک ایجاد می کند، تا دو برابر کاهش می دهد (۹). آزمایش های انجام شده با یکی دیگر از داروهای این گروه، رانیتیدین نیز قابلیت حفاظت پرتوی این دارو را اثبات نموده است (۱۰). نتایج این تحقیقات مبین آن است که علی رغم تفاوت ساختاری شیمیایی، همه این داروها با مکانیزم مشابهی از ایجاد اثرهای ژنتیکی پرتوهای یون ساز جلوگیری می کنند.

چینگ و همکاران (Ching et al.) نشان داده اند که آنتاگونیستهای گیرنده های H₂ هیستامین مانند سایمتیدین، بوریم آمید، رانیتیدین، فاموتیدین و تیوتیدین علاوه بر این که به خوبی می توانند ترشح اسید ناشی از تحریک با

آقای دکتر علی اکبر شرفی و جناب آقای دکتر دهشیری و پرسنل بخش پرتو درمانی بیمارستان امام خمینی تهران و همچنین از مسئولین محترم شرکت دارویی کیمیدارو که داروی فاموتیدین را به رایگان در اختیارمان قرار دادند قدردانی می نمایم.

رادیکال های آزاد به ویژه رادیکال آزاد هیدروکسیل انجام پذیرد.

سپاسگزارى

بدین وسیله از راهنمایی های ارزشمند جناب

فهرست منابع

- 1- Coggle JE. Biological Effects of Radiation. Taylor and Francis Ltd. 2nd edition, 1987.
- 2- Patt HM, Mayer SH. Radiation dose reduction by cysteine. Journal of Comparative Physiology. 1953; 42: 327-41.
- 3- Davidson DE, Greman MM. Radiological characterization of some improved radioprotectors. In: Radiation Sensitizers; Their use in the Clinical Management of Cancer. Edited by: W. Brady (Masson, New York), 1980; PP: 309-20.
- 4- Durand RE. Radioprotection by WR-2721 in vivo at low oxygen tension: implication for its mechanisms and actions. British Journal of Cancer, 1983; 47: 387-92.
- 5- Tubiana M, Dutreix J. Introduction to Radiobiology. Taylor and Francis Ltd, 1990.
- 6- Mozdarani H, Vessal NJ. Cimetidine can modify the effects of whole body gamma irradiation on lymphohematopoietic systems. Medical Journal of the Islamic Republic of Iran. 1993; 7(2):95-99.
- 7- Mozdarani H, Garbail A. Radioprotective effects of cimetidine in mouse bone marrow cells exposed to gamma rays as assayed by the micronucleus test. Int. J. Radiat. Biol. 1993; 64(2) : 189-94.
- 8- Mozdarani H, Khoshbin-khoshnazar AR. In vivo protection by cimetidine against fast neutron induced micronuclei in mouse bone marrow cells. Cancer letters. 1998; 124 : 65-71.
- 9- Mozdarani H, kamali S. Antigenotoxic effects of cimetidine against benzene induced micronuclei in mouse bone marrow erythrocytes. toxicology letters. 1998; 99 : 53-61.
- ۱۰- شهیدی م، مزدارانی ح، بررسی اثر حفاظت پرتوی داروی رانیتیدین در مقابل پرتوهای گاما، نامه دانشگاه مجله علمی-پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مازندران، زمستان ۷۶ و بهار ۷۷، شماره ۱۷ و ۱۸ صفحات ۵۵-۵۰.
- 11- Physician's Desk Reference (PDR), 47th Edition. 1993.
- 12- Matter B, Schmid W. Trenimon induced chromosomal damage in bone marrow cells of six mammalian species, evaluated by the micronucleous test. Mutation Research, 1971; 12: 417-25.
- 13- Savage JRK. A comment on the quantitative relationship between micronuclei and chromosomal aberration. Mutation Research. 1989; 207 : 33-36.
- 14- Schmid W. The Micronucleus Test. Mutation Research. 1975; 31: 9-15.

- 15- Heddle JA. A rapid in vivo test for chromosomal damage. *Mutation research*, 1973; 18 : 187-90.
- 16- Walter H, Hubert VL. *Biophysics*. Springer-Verlag, H. 1983; 6: 289-99.
- 17- Chapman JD, Reuvers AP. The time- scale of radioprotection in mammalian cells. *Experientia. Suppl.* 1977; 27: 9-18.
- 18- Copeland ES. Mechanism of radioprotection- A review. *Photochem. Photobiol.* 1978; 28: 839- 44.
- 19- Siddiqi MA, Bothe E. Single and double strand break formation in DNA irradiated in aqueous solutions: dependence on dose and OH radical scavenger concentration. *Radiat. Res* 1987; 112 : 449- 63 .
- 20- Alpen EL. *Radiation Biophysics* Prentice- Hall International Editions, 1990.
- 21- Ching TL, Haenen GR, Bast A. Cimetidine and other H2 receptor antagonists as powerful hydroxyl radical scavengers. *Chem. Biol. Interact* 1993; 86 (2): 119-29.
- 22- Ching TL, Jong J. Structural characteristics of histamine H2 receptor antagonists that scavenge hypochlorous acid. *European Journal of pharmacology Molecular pharmacology section.* 1994; 268: 89-93.
- 23- Lapenna D, DeGioia S, Mezzetti L. H2-receptor antagonists are scavengers of oxygen radicals. *European Journal of Clinical Investigation.* 1994; 24: 476-81.
- 24- Achey Ph, Duryea H. Production of DNA Strand breaks by the hydroxyl radicals. *Int. J. Radiat. Biol.* 1974; 25(6): 595-601.